

KADIASKER MUSTAFA İZZET EFENDİ'NİN MUSİKİŞİNASLIĞI VE MEŞHUR YAZILI NEY'İ

*Life Of Military Magistrate and Multy-Talented Artist Mustapha
Izzet Effendi and His Famous Reed-Flute*

DOI NO: 10.36442/AMADER.2023.93

Fettah AYKAÇ¹

Geliş Tarihi: 27.04.2023

Kabul Tarihi: 14.07.2023

Özet

1801 yılında Osmanlı'nın Kuzeydoğu şehirlerinden Kastamonu'ya bağlı Tosya'da doğan Mustafa İzzet Efendi'yi annesi 12-13 yaşlarında yüksek eğitim için İstanbul'a (İsmail-i Rumi hazretlerinin soyundan gelen) akrabalarının yanına göndermiştir. Sesinin güzelliği ile dikkat çeken küçük Mustafa İzzet, hocasının yardımı ile Sultan II. Mahmud ile tanıştırlarak Enderun okullarına kabul edilmesi sağlanmıştır. Musikîdeki üstün meziyetleri fark edilerek 1820 civarı II. Mahmud tarafından (zamanın büyük üstadlarının da müdavimi oldukları) sarayda yapılan musikî fasıllarına katılmaya davet edilmiş ve 1839'da onun vefatına kadar devam etmiştir. 1840 yılından itibaren de kendilerine hocalık yaptığı sultan Abdülmecid ile Abdülaziz'in saltanat dönemlerinde Eyüp Sultan Camii Cuma imamlığı ve Kadıaskerlik gibi saray dışı önemli resmi görevler ile taltif edilmiştir. Vefat ettiği 1876 yılına kadar bu vazifelerini sürdürmüştür.

Bu araştırma makalesinde, Mustafa İzzet Efendi'nin İstanbula gelişinden 1876 yılındaki vefatına kadar şiir ve mûsikî alanlarında ortaya koyduğu eserleri ve sultan II.Mahmud'un fasıllarında neşvü neva bulmuş olan mûsikîşinaslık yönü hakkında yapılmış olan yayınlarda az rastlanan önemli detaylar ön plana çıkartılmıştır. İlave olarak Osmanlı hat sanatında da büyük üstaplardan kabul edilen Mustafa İzzet Efendi hakkında yapılmış yayınlarda sıklıkla bahsedildiği halde bir fotoğrafı verilmediği için oldukça az kişi tarafından görülmüş olan, üzerinde kâmiş kalem kullanarak kendisinin talik hattıyla yazdığı bir şiir beyiti bulunan meşhur neyinin fotoğrafları da araştırmacıların dikkatine sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: II.Mahmud, Kadıasker, Mustafa İzzet, Neyzen, Osmanlı Musikîsi.

Abstract

Mustapha Izzet Affendi was born in a town called Tosya in Kastamonu region in 1801. After primary, his mum sent him to Istanbul where she had relatives (of whom were deccendents of a great sufic master

¹Dr. Öğretim Üyesi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul, Türkiye, fettah.aykac@izu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-6459-6160

Ismail-i Rumî of XVII. Century). Young Mustapha Izzet was placed in a madrasa. With help of his teachers, was introduced to Sultan Mahmud II who noticed his beautiful voice and ordered him to be placed with special state colleges where for the next several years he received very good education. As from 1820, he was invited to join the weekly fasils of the Sultan Mahmud in the palace which he did till Sultan's death in 1839. From 1840, during reigns of Sultan Abdulmajid and Abdulaziz (both of who were his pupils) promoted him to higher positions such as being the Friday imam at Ayyub Sultan mosque, to be a military judge. Mustapha Izzet Affendi managed to keep those positions till his death in 1876 in Istanbul.

In this research article we looked into multi skilled Mustapha Izzet Affendi's works mainly poetry and on Ottoman music of which have flourished during his participations in the palace fasils of Sultan Mahmud II. Also some events which have been ignored in countless publications made on his life were brought forward. In addition, pictures of (often mentioned but rarely seen) his famous Reed-Flute on which existed two lines of poem written by himself in tâlik style of Ottoman calligraphy were presented.

Keywords; Islamic Calligrapher, Military Judge, Mustapha Izzet Effendi, Mahmud II, Nay Player.

GİRİŞ

Hezarfen, Kadiasker Mustafa Izzet Efendi'nin Musikişinashğı ve Meşhur Yazılı Ney'i

Çocuk yaşta Tosya'dan İstanbul'a gönderilen ve bir medreseye kaydettirilen Mustafa İzzet, farklı güzellikteki sesi ve okuyuş tavrı sayesinde hocalarının dikkatini çekmiştir. Osmanlı padişahı II.Mahmud ile tanıştırılmış, Padişahın da onun sesini çok beğenmesi sonucu Enderun'a nakledilerek çok iyi bir eğitim alması sağlanmıştır. Osmanlı devletinde bürokrat olacak şekilde yetiştirilerek mezuniyeti akabinde de saray içi bir göreve tayin edilmiş, kısa bir süre sonra da II.Mahmud'un onayı ile saraydaki haftalık Huzur ve Küme fasıllarına katılmaya başlamıştır. Hat sanatında da üstün bir kabiliyete sahip olan Mustaf İzzet kendisi de iyi bir musikişinas ve hattat olan II.Mahmud hayatta olduğu süre içinde hattatlığından ziyade musikişinaslığını ön planda tutmuştur.

II.Mahmud, 1808'de ortaya çıkan yeniçeri isyanları ve taht kavgasında ağabeyi IV.Mustafa'nın onu öldürme girişimlerinin ardından 1809'da 23 yaşında tahta oturmuştur. 1820-1830 arası yıllar onun Osmanlı askerlik ve idari teşkilatında bir çok konuda önemli değişiklikler yaptığı bir dönemdir. Toplum içinde ve bürokratlar arasında bütün bu değişiklikleri tamamen veya kısmen onaylayıp

destekleyenler olduğu gibi doğru bulmayanlar da mevcut idi. Bu dönemde Mustafa İzzet'in de (çavuş rutbesiyle saray içi görevleri sebebiyle değişiklikleri içerden ve yakından izleyen birisi olarak) padişahın yaptığı değişikliklerin çoğunu onaylamayanlardan olduğu, 1829-1931 arasında (II.Mahmud'dan uzakta olmak anlamına gelen) saray içi görevinden uzaklaşmaya çalışmasında görülmektedir. Onun bu tavrının bariz bir delili (1829-1830'lu yıllarda) çoğu zaman padişahın da bizzat hazır bulunduğu huzur fasıllarına devam etmek istemediği için saray dışında bir göreve tayin olma arayışlarına girmiş olmasıdır (İnal, 1955:160; Derman, 2006:304). Ancak bu çabası (padişahın onun fasıllardan uzak olmasından memnun olmayacağını bilen) idari görevlilerin bu talebi padişaha iletmeye cesaret edememeleri sebebiyle başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

Saray dışında bir göreve tayin aldırma konusunda başarılı olmayan Mustafa İzzet'in kararından vazgeçmeyerek bu defa *yolculuk sırasında yaşlı hocasına yardımcı olmak* isteği ile hac yolculuğu için izin talep etmesi II.Mahmud'u (istemeyerek de olsa) ona izin vermek zorunda bırakmıştır. Onun ise normalde en fazla iki-üç ay sürmesi gereken hac yolculuğu iznini (bilerek ve isteyerek) 10-11 ay İstanbul dışında kalacak şekilde uzattığı görülmektedir. Hem hac iznini çok uzatması hemde İstanbul'a avdeti sonrasında resmi kıyafetlerini giyip saraydaki görevine dönmek yerine, derviş kıyafetleri içinde dolaşarak işinden veya saray ortamından uzak durmaya çalışması oldukça dikkat çekmektedir (Derman, 2006:304).

1876'daki vefatından itibaren Mustafa İzzet Efendinin hayatı, şairliği bestekarlığı musikîşinaslığı, hattatlığı ve resmi görevleri hakkında detaylı bilgiler veren düzinelerce makale ve kitap yayınlanmış ve yayınlanmaya devam etmektedir. Bu yayınların hemen hepsinin eksik bıraktığı birkaç ortak nokta bulunmaktadır. Bunlardan bazılarını Mustafa İzzet Efendi'nin saraydaki görevine başladıktan bir süre sonra (özellikle II.Mahmud'un 1824-1830 arasında askerî ve idari alanlarda uygulamaya koyduğu batılılaşma faaliyetleri akabinde) Padişah'a çok yakın olmaktan memnun olmaması, onun döneminde (hattatlığını arka planda tutarak) musikîşinaslığını öne çıkartması ve 1839'da II.Mahmud vefat eder etmez de tahta çıkan öğrencisi genç Abdulmecid'den saray dışı bir göreve tayinini istemesi konularının sebepleri hiç sorgulanmadan naklediliyor olması şeklinde sıralamak mümkündür.

Mustafa İzzet Efendi hakkında yapılmış yayınlarda yayınlarda eksik bırakılan bir taraf da onun *üzerinde talik hat ile yazılı bir beyit bulunan* neyinin fotoğrafı konusudur. Bazı yayınlarda bu neyin

varlığından bahsedilmekte fakat bir fotoğrafına yer verilmemektedir (Özer, 2020: 260; Toprak, 2004: 46). Bazende bu yazılı neyden bahsedilip onun (üzerinde yazı bulunmayan) farklı neylerinden birinin fotoğrafı verilmektedir (Özer, 2020: 261).

Bu makalede yukarıda zikredilen problemler gündeme getirilerek Mustafa İzzet Efendi'nin hayatının iki bölümde; 1820-1839 yılları arasında musikîşinaslığı, 1839-1876 arasında da hattatlığı ele alınması gerektiği teklif edilmiştir. Bu makale de ilave olarak hakkındaki yayınlarda doğru fotoğrafı pek gösterilmeyen üzeri yazılı neyin iki fotoğrafı meraklılarının istifadesine sunulmuştur.

İstanbul'da Tamamen Değişen Hayatı

Kastamonu şehri Bursa, Edirne, Amasya ve Manisa gibi Osmanlı kültürüyle yoğrulmuş ilim, fikir ve sanat alanına çok değerli şahsiyetler yetiştirmiş vilayetlerden birisi olarak bilinir. Kadiriye Tarikatının Rûmiye kolunun Kurucu piri olan es-Seyyid İsmail-i Rûmî hazretleri de Kastamonu Tosya doğumlu olup XVII. yüzyılda İstanbul'da yaşamış önemli mutasavvıflardan birisidir.² Osmanlı sanat ve kültürüne büyük katkılar sağlamış önemli bir Osmanlı bürokratu olan Kadıasker Mustafa İzzet Efendi'de Kastamonu Tosya (1801) doğumludur ve İsmail-i Rûmî hazretlerinin soyundan gelmektedir (Ünver,1953:5). Babası Bostanîzâde Mustafa Ağa'nın ölümü üzerine annesi, yetim kalan Mustafa İzzet'i 12-13 yaşlarında ilim tahsil etmesi için (bir kısım akrabalarının da bulunduğu) İstanbul'a göndermiştir (İnal,1955:158; Derman, 304).

Mustafa İzzet çocuk denecek yaşta İstanbul'a gönderildiğinde, Osmanlı tahtında ondan 17 yaş büyük, aynı zamanda çok iyi bir mûsikîşinas ve hattat olan II. Mahmud oturuyordu. Mustafa İzzet 12-13 yaşına eriştiğinde özellikle güzel sesi ve okuyuş tavrı ile hemen fark edilir olmuştur. Onun II. Mahmud ile kendi isteği dışında iki önemli karşılaşması dikkat çekmektedir. Bunların ilki padişahı hiç tanımadığı ve keşfedilmek ihtiyacı içinde olduğu bir zamanda (22 Temmuz 1814), ikincisi ise onu iyi tanıdığı ve ona görünmek istemediği bir zamanda meydana gelmiştir (1832). Çoğunluk

² Es-Seyyid İsmail-i Rûmî hazretleri Tophane'deki müştemilatında Hacı Piri isimli bir cami de bulunan Kadiri Tekkesini 1621'de inşa ettirmiş, İsmail-i Rûmî hazretleri kendisi 1631'de vefat edince hazireye defnedilmiştir. (Resim 1). Mevcut kitabelerden yapının birkaç defa tamir ve tadilat geçirdiği anlaşılmaktadır. Ancak son çıkan yangında cami kısmı tamamen yanmış, minaresi ile müştemilatın bir kısmı ayakta kalmıştır. Mustafa İzzet Efendi'de 1876'da vefat edince büyük dedesi İsmail-i Rûmî' hazretlerinin yanına defnedilmiştir (Resim 2)

araştırmacılar hayatını değiştiren bu karşılaşmaların tevafuk eseri olduğunu nakletmiştir. (İnal, 1955:158; Kara, 2007:10). İlk karşılaşma, hocası Kömürüzâde Hafız Mehmed Efendi'nin, önceden meşkettiği bir natı şerifi 22 Temmuz 1814 Cuma günü, Padişahın selamlık için Hidayet Camii'nde olduğu bir vakitte genç yaştaki Mustafa İzzet'e okutması akabinde gerçekleşmiştir. Duyduğu bu genç, temiz ve güzel tavırlı sesi çok beğenip etkilenen II Mahmud, onu yanına çağırarak takdirlerini bildirir, ardından Silahtar Gazî Ahmed Paşazâde Ali Paşa'ya onun *eğitimi ve terbiyesiyle* yakından ilgilenmesi talimatını verir (Toprak, 2004:5; İnal, 1955:158). Sultan'ın bu iradesi üzerine Ali Paşa, genç Mustafa İzzet'i bir müddet kendi dairesinde saray için yetiştirmeye başlar.

Ali Paşa'nın yanında gördüğü terbiyeden sonra, Galatasaray'ı Hümayun Mektebi (Galatasaray Lisesi) 'ne alınan Mustafa İzzet, burada geçirdiği süre içinde uzman hocalardan aldığı çok yönlü, sıkı bir eğitim ve öğretim sayesinde ilmi kapasitesini, hanende, neyzen ve hattat olarak da marifet ve becerilerini daha da geliştirir. Musikî sahasındaki şöhretinin saraya kadar ulaşmasının ardından Enderûn'ı Hümâyûn'a nakledilir. Bir süre sonra da genç yaşına rağmen II. Mahmud onun 'Huzur Fasılları'na katılmasını da onaylar.

Saraydaki İlk Dönemi ve Mûsikîşinaslığı

Genç Mustafa İzzet Topkapı Sarayı haziresinde bulunan Enderûn-u Hümâyûn'a devam ederken II. Mahmud'un 'Huzur Fasılları'na' katılmaya başlamasının ardından uzun zamandır padişahın ihsanına malik olmuş Hammamîzade İsmail Dede Efendi, Dellâlzâde İsmail Ağa, Şakir Ağa, Suyolcuzâde Salih Efendi, Basmacı Abdi Efendi, Kömürüzâde Hafız Mehmed Efendi, Zeki Mehmed Ağa, Tanburi Numan Ağa, Tanburi Necib Ağa, Kemani Ali Ağa gibi kudretli sanatkar ve üstadlar yoluyla teorik mûsikî bilgisini ve meşk hünerlerini daha da geliştirme imkanı bulmuştur. Bu süre içinde. Osmanlı-Türk mûsikîsine olan vukufiyetini de geliştirmiş, saray halkı arasında ise Neyzen Mustafa adıyla tanınmıştır (Toprak, 2004:5).

Mustafa İzzet Efendi Padişah'ın huzurunda yapılan fasıllarda billur sesi ve kendine has ney üfleme tavrı ile de huzura katılan tüm mûsikî sanatkârı ve hocalarının da hürmet ve takdirlerini kazanıp devrinin en iyi neyzenleri arasına girmiştir. Mûsikîde ilk hocası Kömürüzâde Hafız Mehmed Efendi olarak nakledilse de (Derman, 2002:54) bazı kaynaklarda ilk hocasının "Kömürüzâde Hafız Mustafa Efendi" olduğu da zikredilmiştir. (Kara, 2007: 10). Bir

defasında II Mahmud, kendi bestelediği şarkıların huzurda okunmasından sonra bu şarkılar hakkında fikrini sorması, onun da “Padişahın eserlerinin şarkıların da padişahı olduğunu” ifade etmesinden çok memnun kalmıştır (İnal,1988:750).

O, karakter olarak “Halim selim, vakur, zarif ve nüktedan bir zat” olarak tarif edilmiştir (Derman, 2006, 306), “Üflediği ney ile hem kendisini hem de dinleyenleri ağılattığı” nakledilen Mustafa İzzet Efendi’nin ney üflemede ne kadar mahir olduğunu gösteren Padişah II.Mahmud’un bizzat şahit olduğu bir olay, onun hakkında söylenenler arasında oldukça dikkat çekmektedir. Anlatıldığına göre: “1828 yılında Sultan II. Mahmud, Batı müziğinin Osmanlı topraklarında tanınmasını sağlamak üzere İtalya’dan (Giuseppe) Donizetti’nin de (Resim 15-16)³ aralarında bulunduğu birkaç Avrupalı hoca getirtir. O ana kadar Türk mûsikisi duymamış insanlara Enderun’daki saz ve ses sanatkarlarını dinletmek isteyen padişah, Mustafa İzzet Efendi’den misafirlere bir ney taksimi geçmesini ister. Dönemin Batı müziği üstatları, ilk makamda uykuya dalarlar, ikinci makamda ah edip ağlarlar, üçüncü makamda ise katılarak gülerler. Sultan II. Mahmud, misafirlerine fikirlerini sorar, onlar da ‘bir şey anlamadıklarını, ıslaha muhtaç basit bir mûsikî olarak gördüklerini’ söylerler. Aslında halim selim ve mütevacı biri olarak bilinen Mustafa İzzet Efendi ise bu küçümser konuşmalara: ‘Padişahım, ben bu adamları insan zannettim, meğer yanlış telakki etmişim. Kendilerini mûsikimizin büyüleyici sesiyle uyuttum, ağılattım, güldürdüm. Geçirdikleri istihalelerin farkında olmayanlara insan denilmez’ şeklinde sert bir cevap verir. Bu sözler tercüme edildiğinde akılları başlarına gelen yabancılar yerlerinden fırlayıp İzzet Efendi’nin ellerine sarılarak tebrik ederler ve: ‘Mûsikînizin ilahî kudreti karşısında biz kendimizi kaybettik. Kendimizi idrakten aciz bir haldeydik. Deminki kusurumuzu af buyurun, mazur görün bizi. Mûsikîniz insanı ilk nazarda cazibesine kaptıran, kendine meftun eden, çileden çıkaran, ağlatan, güldüren ilahi

³ İtalyan Giuseppe Donizetti (1788-1856) 20 yaşında Fransa’ya gelip uzun yıllar Napolyonun ordusunda asker olarak bulunmuş, 19.06.1815’de Napolyon’un Waterloo savaşında İngiltereye yenilmesi üzerine ordudan ayrılmıştır. 1821’den itibaren Reggimento Provinciale Casale alayında bando şefi olduğu, ardından II. Mahmud’un payı tahtta yeni kurduğu Müzik-ı Hümâyun saray bandosunu eğitmesi için 1828’de ona paşa rütbesi verip İstanbula davet ettiği, Donizetti’nin 1830 civarı “Mahmudiye Marşı” ismiyle Osmanlı Devleti’nin ilk marşını bestelediği ve bu hizmeti için sultanın kendisini “Nişân-ı İftihar” ile ödüllendirdiği bilinmektedir. II. Mahmud’un benzer şekilde İtalyan Callisto Guatelli’ye de (Resim 17) Paşa rütbesi vererek “Mızık-ı Humâyun da hoca olarak görevlendirdiği, Guatelli’nin de Sultan Abdülmecid için “Mecidiye Marşını” bestelediği nakledilmiştir (Bk.https://m.yeniakit.com.tr/kimdir/Giuseppe_Donizetti;https://onedio.com/haber/isvec-in-de-yillarca-devlet-torenlerinde- kullandigi -ilk-resmi-marsi miz-mahmudiye-nin-bestecisi-donizetti-pasa-863965) (Erişim Tarihi: 20.03.2022).

bir mûsikî. Sanki Tanrı katından gelen ilahi bir ses' şeklindeki sözlerle özürlerini beyan ederler." (Çaha, 2015:34)⁴

Mustafa İzzet Efendi yirmi yaşından itibaren sonraki on yıl boyunca (zamanının cihan imparatoru kabul edilen), II.Mahmud'un çok yakınında bulunmuş, aynı zamanda payitahtın kalburüstü önemli mûsikîşinaslarıyla padişahın farklı saray ve köşklerde haftada bir kaç defa düzenlediği Huzur ve Küme Fasılları'na en iyi neyzen ve hanendelerden birisi olarak iştirak etmişti. Bu sayede de mûsikî ilmini ve uygulamalarını en derin noktalarına kadar yaşayarak tecrübe etme imkânına kavuşan bahtiyarlardan olmuş ve fasılların vazgeçilmez sanatkarı konumuna yükselerek tüm İstanbul'da tanınır, ismi bilinir hale gelmişti. Huzur Fasılları'nın müdavimleri olan zamanının en iyi mûsikîşinasları da onun *hace-i zaman* olduğunu takdir ve tasdik etmişlerdir. Bütün bunlara rağmen, Mustafa İzzet Efendi'nin bu şekilde geçirdiği on yılın sonunda, mûsikîden olmasa da, saray bürokrasisi ve teşrifatından sıkılıp, bu ortamdan uzaklaşma yolları aramaya başladığı da kaynaklarda nakledilmiştir (Derman, 304)

Olgunlaşma Dönemi ve Saraydan Ayrılışı

Kaynakların hemen hepsinde nakledildiğine göre Saray dışında bir göreve tayin aldirmek için Mustafa İzzet Efendi uzun bir müddet uğraşmış fakat başarılı olamamıştı. Buna rağmen o bu kararından vazgeçmemiş ve başka alternatifler aramaya devam etmişti. Bir müddet sonra hocası Kömürçüzâde Mustafa Efendi'nin o yıl bir kafil ile hac yolculuğuna çıkmaya hazırlandığı haberini almıştı. Hemen hocası ile konuşup kendisini kafil ile dahil ettirmiş ve izin almak için birlikte padişahın yanına gitmişlerdi. Ona *Hac yolculuğu için yaşının henüz çok genç olduğunu* söyleyen II.Mahmud'a *yolculuk sırasında yaşlı hocasına yardımcı olmak* isteğini söyleyerek padişahı (kerhen de olsa) kendisine izin vermeye ikna etmeyi başarmıştı (Derman, 2006, 304).

İlim ve sanatı, kâmil bir insan olma yolunda vasıta kılmaya çalışan Mustafa İzzet Efendi etrafının iltifat, itibar ve alkışlarını, kendisine sağlanan ikbal ve yüksek mevkileri, tasavvuf terbiyesinden aldığı prensiplerle arka plana atmaya gayret ediyordu. Sarayın

⁴ Çaha, Mine. "II. Mahmut'un Keşfettiği Yetenek Mustafa İzzet Efendi", *İsmek*, 19 (Mayıs 2015): 34; <https://www.ismek.ist/blog/icerik.aspx?p=38> (Erişim Tarihi: 02.02.2022).

Yazar bu rivayet için kaynak göstermese de bu konu Murat Bardakçı, *Refik Bey, Refik Fersan ve Hatıraları*, (İstanbul: Pan Yayıncılık, 1995); <https://ismail.hakkialtuntas.blogspot.com/2020/03/refik-fersan-ve-hatiralari.html> (Erişim Tarihi: 10.01.2023).

sunduğu imkanların yanında uyulması zorunlu olan belli disiplinler ve bazı teşrifatları da vardı. Meselenin bu yönü her sanatkar gibi onun da “hürriyetine düşkün ve kayıt altına girmeye razı olmayan, aynı/benzer şeyleri tekrar etmek yerine hep yeni bir şeyler arayan” ruhunu bunaltmaktaydı (Derman, 2006, 304). Bu ruh hali onu teşrifatın karşısı bir hale, sufiyane bir hayata doğru çekmekte idi. Bu sebeple Hac yolculuğuna derviş kıyafetleri giyerek başlamıştı. “Hac esnasında başka bir tecelli meydana gelir. Pencap doğumlu Abdullah Dehlevî'nin (ö.1240/1824) müridi Mehmed Can Efendi ile karşılaşır. İstanbul'da Şumnulu Ali Efendi ile başladığı gönül alışverişlerine Mehmed Can Efendi ile devam edip hizmetinde bulunur ve seyri sülûkunu tamamlar. Bu sayede Hindistan alt kıtasındaki tasavvufî kültür ile aynı yolun İstanbul yorumu bir araya gelir.” (Toprak, 7, dn.20; Kara, 10)⁵

Hac seyahati boyunca yaşadığı tecrübelerle maneviyatı iyice kuvvetlenmiştir. İçinde bulunduğu sufiyane hayatı bir süre daha uzatabilmek düşüncesi ile olsa gerek, dönüş yolunda İstanbul gemisine geçmek için kafilenin uğradığı İskenderiyye limanında hocasından ayrılarak ilim muhitlerinden istifade maksadıyla Kahire'ye geçer ve burada yedi-sekiz ay kadar kalır (Şeref, 1921:316). Artık hacı olan Mustafa İzzet Efendi'nin, Mısır'da kaldığı süre içinde Kavalalı Mehmed Ali Paşa (ö.1849) ile de görüştüğü, onun Kahire kalesi içine yaptırdığı camisi içinde (vefatından sonrası için) hazırlattığı türbesinin kitabesini yazdığı da kaynaklarda nakledilmiştir (Derman, 1982:54: Toprak, 140).⁶

İstanbul'a Geri Dönüşü

Mısır'da bir süre kalıp Arapçasını geliştirdikten sonra artık saray tefrişatına ve Huzur Fasılları'na katılmama kararı aldığı anlaşılan Hacı Mustafa İzzet Efendi, İstanbul'a dönünce saraydaki görevine gitmez. Mahmud Paşa Hamamı yakınlarında bir ev satın alarak adresini de değiştirir. Ayrıca giydiği derviş kıyafetleriyle 9-10 aydır içinde bulunduğu sufiyane hayatı devam ettirmeye çalışır. Ancak çok geçmeden kendisini tanıyan yakınlarından 'saraydan

⁶ Uğur Derman'ın: “Mustafa İzzet Efendi'nin [Kavalalı] Mehmed Ali Paşa'nın türbesindeki talik kitabesini yerinde gördüğünü, mimarın kitabeyi çok yükseğe koymuş olması ve önüne de bir avize gelmiş olması sebebiyle kitabenin okunmadığını” yazdığı nakledilmiştir. (Toprak,2004: 140; *Mısır'da Türk Hat Sanatı Örnekleri*, IRCICA, İstanbul, 1987 yoluyla). Yazar F.Aykaç'ın Kahire gezisi sırasında çektiği bu kitabenin fotoğrafları *Mustafa İzzet Efendi'nin Hattatlığı* bölümünde ilgililerin ve meraklılarının istifadesine sunulacaktır.

kerhen ve sadece hac yolculuğu maksadıyla verilmiş olan izin, bilinenden çok daha fazla uzamış olmasının padişahı hiddetlendirdiği' şeklinde haberler duymaya başlar. Bu sebeple sultanın bulunduğu mekanlarda kendini belli etmeyecek şekilde sessiz ve gizli kalmayı tercih eder. Hatta onu tanıyan müezzinlerin ısrarla yaptığı ezan okumaktan veya kamet getirmekten bile kaçınarak yarı gizli bir hayatı sürdürmeye çalıştığı nakledilmiştir (İnal,1988:756; Derman, 2006:305; Toprak, 6).

II.Mahmud'a Yakalanışı, Saray'a ve Fasillara Geri Dönüşü

Mustafa İzzet Efendi'nin bu şekilde ne kadar uzun süre gizlendiği kaynaklarda zikredilmese de, bir Ramazan günü, Bayezid Camii'nde sesini çok özlediklerini söyleyen müezzinler tarafından 'padişahın o gün İstanbul dışında olması hasebiyle camiye gelmesinin mümkün olmadığına ikna edilen' Hacı Mustafa İzzet Efendi tam kamet getirmeye başladığı sırada Padişah da camiden içeri adım atar (Derman, 2006:305; Mert, 2002:159-161). 'Bir defa gördüğünü ve duyduğunu ömrü boyunca bir daha unutmamak' gibi bir kabiliyeti ile bilinen II. Mahmud onu sesinden tanır ve Hac dönüşü saraydaki vazifesine başlamadığı için en ağır şekilde cezalandırmasını emreder. O sırada padişahın yanında bulunan Hüsrev Paşa ile Musahip Said Efendi ve sonraki günlerde araya giren Kömürcüzâde gibi zatların Padişahı ikna eden ricaları ve Mustafa İzzet'i de padişahıtan özür dilemeye razı etmeleri sonucu ağır cezadan kılpayı kurtulur. (Kutlu, 1978:114-117; Derman, 304; Toprak, 8: dn.21-22).

Ramazan ayı sırasında yaşanan ve padişahı hiddetlendiren olay ve araya giren önemli zatların yardımıyla affedilmesi, ardından da bayramın gelmesi, Mustafa İzzet Efendi'nin hac sonrasında özellikle uzak durmaya çalıştığı sarayın Huzur Fasılları'nın baş neyzeni olarak devam edecek olan mûsikî hayatı yeniden başlar. Bu ikinci saray dönemin II. Mahmud'un 1839'da vefatına kadar devam ettiği bilinmektedir (İnal,1988:756; Derman, 2006:305).

II.Mahmud'un Vefatı ve Özlediği Hayata Kavuşması

II. Mahmud'un 1839'da vefatı akabinde tahta, 16-17 yaşlarındaki genç şehzade Abdülmecid çıkmıştır. Beklenmedik şekilde meydana gelen bu değişim ortamını Mustafa İzzet Efendi çok iyi değerlendirerek saray hayatından kopmak maksadıyla hocası

olduğu genç padişahın Eyüp Sultan Camii hatipliğini istemiştir. Sultan Abdülmecid hocasının bu isteğini kabul ederek 1840'da onu Eyüp Sultan Camii hatipliğine tayin etmiş, ayrıca Laleli Camii vakfının idaresini de kendisine vermiştir. Ayrıca İlmîne ve samimiyetine güvendiği Mustafa İzzet Efendi'den daha fazla istifade edebilmek için padişah, bir süre sonra da onu kendisine ikinci imam tayin etmiş, ardından da 1846'da sırasıyla Selanik, Mekke, İstanbul ve Anadolu Kadıaskerliği payelerini vermiştir. 1849'da da onu kendisinin birinci imamlığına getirerek "seyyid" olduğu için Nakîbü'l Eşraflık ve Rumeli Kadıaskerliği payeleri de vermiştir. Padişahın kendisine istediğinden de fazlasını verip önemli ve maaşı dolgun vazifelere tayin etmesi onu maddi olarak da rahatlatmıştı. Bunun sonucunda 1849'da adaşı ve hocası Yesarizade Mustafa İzzet'in vefatının ardından onun Bebek'deki yalısını satın almış, Beyazıt'tan taşınıp Bebek'te ikamet etmeye başlamıştı (Derman, 2006: 304-305).

Mustafa İzzet Efendi'nin Diğer Sanatçılardan Farkı

Mustafa İzzet Efendi şair, bestekâr, neyzen, hanende ve hattat olarak kendisinden önceki ve sonraki sanatçılardan farklı özellikleri ile öne çıkmaktadır. Onu diğer mûsikî ve hat erbabından ayıran bir kaç farklı özeliğe sahip olduğu görülmektedir. Pek az sanatçıda hepsi bir arada bulunan özelliklerinden birisi de onun mûsikî sanatında İsmail Dede Efendi, Kömürcüzâde Hâfız Efendi, Dellalzâde İsmail Efendi gibi XIX. yüzyılın birçok büyük sanatkârın ve hat sanatında da Mustafa Rakım, Yesarizâde Mustafa Efendi gibi meşhur hattat şahsiyetlerin öğrencisi olmasının yanısıra, aynı zamanda da bu her iki sanat dalında önemli şahsiyetlere de hocalık yapmış olması ve büyük sanatçılar yetiştirmiş olmasıdır. Mûsikî ve Hat sanatı alanlarında yetişmelerine katkıda bulunduğu ve tahta çıkmış olan (II.Mahmud'un iki şehzadesi) Sultan Abdülmecid ile Sultan Abdulaziz'in yanısıra Abdülmecid'in şehzadelerinden Sultan Abdulhamid II ve M. Reşad'a da yazı muallimliği yaptığı bilinmektedir (Öztuna, 1989:246-249). 1861'de ağabeyi Abdülmecid'in vefatından sonra 32. padişah olarak tahta çıkan sultan Abdülaziz de ağabeyi gibi hocası Mustafa İzzet Efendi'yi kendisine müzakereci olarak tayin etmiştir (Toprak, 43,dn.166).

Güfteleri ve Besteleri

Sadettin Nüzhet Ergun onun dört durak ve bir ilahisinin güftesini (Türk MüsİKİSİ Antolojisi 26, II, 544- 546), Yılmaz Öztuna da günümüze ulaşan üç durak, bir ilahi, birer peşrev, ağır ve yürük semai ile 19 şarkıdan ibaret 26 eserin listesine (BTMA, II,80) yayınlarında yer vermiştir (Resim 8). El yazması güfte mecmualarında daha çok şarkı ve duraklarına rastlanmakta, İstanbul Üniversitesi kütüphanesinde kendi el yazısıyla bir güfte mecmuası (Resim 9) ve TRT'nin repertuarında ondört şarkı ile bir peşrevinin notası bulunmaktadır. Bunlar arasında 'doldur getir ey sâki gül çehre piyale' mısrağıyla başlayan segah, 'ey servi nazım refta-i bâlâ' mısrağıyla başlayan bestenigar ve 'bir sebeple sen gücenmişsin bana' mısrağıyla başlayan eviç şarkısıyla 'Urum'da Acem'de aşık olduğum' mısrağıyla başlayan humayun ilahisi günümüzde de hala okunan eserleridir.

İbnülemin onun hakkında: şu anekdotu nakletmiştir: Bahariye Mevlevihanesi şeyhi Nazif Dede Efendi merhum Mustafa İzzet Efendi'ye: *Gönül, seninle sıkıldık ne şeyle eğlenelim, Ne ile eğlenelim meyle neyle eğlenelim.* beytibi yazıp göndermiş. Efendi de ona şu beyt ile mukabele etmiş: *O dem ki geldi amâdan cihan gözümde değil, Gönül arar o demi amma neyle meyle değil.* (İnal, 1988:757)

Kadıasker Mustafa İzzet Efendi müsikî sahasında birçok talebe yetiştirmiştir. Bunlar arasında Neyzen Musa Dede, Eyyubi Mehmed Bey, İsmail Dede Efendi gibi meşhur müsikîşinas şahsiyetlerin ondan birçok eseri meşk ettikleri, (Medenî) Aziz Efendi (ö.1895), Behlül Efendi (ö.1895), Bestenigar Ziya Bey, Şeyh İhsan İyisan, Hafız Şevki ve Yeniköylü Hasan Sırrı Efendi gibi dönemin meşhur sanatkârlarına da müsikî dersleri verdiği bilinmektedir (Aksüt, 1993:210-214; İnal,1988:756; Özcan, 2006:307; Derman, 2006:306). Hayatının sonuna doğru sesinin kalınlaşmasına rağmen fasıllarda tiz perdelerde hiç zorlanmaz, tiz nağmelere gelindiğinde diğer hanendeler bir oktav peste inip de o inmediği zaman onun sesinin güzelliği ve katkısı hemen farkedildiği nakledilmiştir.

Kadıasker el-Hac, es-Seyyid Mustafa İzzet Efendi "Gönül" redifli gazelinde ise kendisiyle nây arasındaki sırlı bahçelerden hayatın değişik tecellilerinden şu şekilde bahsetmektedir;

Bezm-i vahdetden cüda bir nay bir ben bir gönül

Fani-i bakînüma bir nay bir ben bir gönül

Hayretinde geh güler geh ağlar inler dembedem

*Bu'l-aceb diveneha bir nay bir ben bir gönül
Cism-i zârî hemcu nâl u haste hâl ü bî mecâl
Hasbihali her bela bir nay bir ben bir gönül
Kendi söyler kendi dinler kimse bilmez halini
Ehl-i aşka kimya bir nây bir ben bir gönül
Kâr-ı nâtık abd-i âbık zâik-ı iksir-i Hak
Sana benzer İzzetâ bir nay bir ben bir gönül*

Hâlden ve mûsikîden anlayan gönül ehli insanların bulunduğu meclislerin adab ve erkanını anlatması açısından İnal'ın *Son Asır Türk Şairleri* isimli yayında verilen şu bilgiler de önemlidir. “Efendi, Bebek'te Yusuf Kamil Paşa'nın komşusu olduğu için yazın yalıya, kışın da İstanbul'daki kâşâneye gelir geceleri burada kalırdı. Vükelâ ve Küberadan bazı zevat da onu ziyarete gelirler ve Efendi'nin canfeza nağmelerini dinlemek emelinde bulunurlardı. Efendi'nin resmi mertebesinden ziyade şahsının ulviyetine hürmet edildiğinden sair mûsikî erbabına söylendiği gibi “Bir şey okuyunuz da dinleyelim” denilmezdi.

İrfan-ı kâmil erbabından olan meclisin sahibi, sözü bir münasebetle mûsikîye intikal ettirdikten sonra el vurup içeriye gelen hademedden birine ‘Ağaları çağır gelsinler, Efendi Hazretleri’ni eğlendirsinler’ diyerek (konakta daima hazır ve emre muntazır olan) hanendeler ile sazendeleri kibarane ve zarifâne tarzda celbederdi.

O vaktin tabiriyle ‘agalar’ dediği mesleklerinde mahir efendiler olan hanende ve sazendeler, odanın uygun bir yerinde oturarak Efendi'nin intihab ettiği makamdan mühim bir peşrevi kemal-i letafetle- çalarlardı. Müteakiben yine Efendi'nin istediği bir besteyi okumağa başlayınca Efendi oturduğu minderden kayarak yavaş yavaş hanende ve sazendelerin yanlarına gider onlarla birlikte okumağa başlardı. O dakikadan itibaren nağmeler başka halet ve halâvet peyda eder huzzâr cennet nağmeleri dinliyormuşçasına mest-i safa olurlardı” (İnal, 1988;755; İnal, 1955:161).

Ömrünün son yıllarında hat sanatında Kadiasker es-Seyyid Mustafa İzzet Efendi'in en meşhur talebelerinden biri olan Muhsinzâde Abdullah Bey ile ilgili bir hatırayı hattat ve mûsikîşinas Beşiktaşlı Nuri Bey: Muhsinzâde Abdullah Bey'in yalısında duvara asılı bir ney dururmuş. Efendi hazretleri yalıya geldikçe Abdullah ve Şefik Beyler neyi duvardan indirip, kılıfını çıkarıp kemâl-i hürmetle

önüne koyar ve derhal dışarı çıkarlarmış. Sebebini soranlara “Efendi üfle de dinleyelim” yolunda bir terbiyesizliğe mahal kalmamak için çıkarız. Efendi kendi zevki için üfler ve müteessir olup ağlar biz de dışardan dinleyip halleniriz” şeklinde nakletmiştir. Nuri Efendi ayrıca: “Dellalzâde İsmail Efendi bestelediği bir eseri erbab-ı mûsikîye okudukça içlerinden biri “Hocam şu nağme şöyle olsa daha hoş olmaz mı” dese “Yok ben o besteyi Efendi’ye okudum, beğendi, artık o değiştirilmez derdi” şeklinde onun mûsikî alanında ne kadar önemli bir şahsiyet olduğunu ortaya koyan bir vakıyı da aktarmıştır (İnal, 1955;161).

Bazı İlahileri

Mustafa İzzet Efendi’nin bestelediği bazı manzumeler şu şekilde sıralanmıştır:

Güfte: Eşrefoğlu

*Ben dost hevasına düştüm, Gayri heva neme gerek,
Başımda dost sevdası var, Özge sevda neme gerek.*

Güfte: Aziz Mahmud Hüdayî

*Mevlam senin aşıkların, Devran ederler hû ile,
Yolundaki sadıkların, Cevlân ederler hû ile.*

Güfte: Dükakinzâde

*Varımı ben dosta verdim, Hanumânım kalmadı,
Cümlesinden el yudum, Pes dû cihanım kalmadı.*

Güfte: Osman Haşimî

*Aşk-ı yâre dûş olaldan, Yârimi gördüm ayan,
Ref’ olub şekk u gümanım, Müşkilim kıldı beyan.*

Güfte: Yunus Emre

*Urumda Acemde aşık olduğum, Yemen ellerinde Veysel
Karânî,*

*Allah’ın habibi dostum dediği, Yemen ellerinde Veysel
Karânî.*

Bazı Şarkıları (Güfte: Kendisinin)

*Bir sebeple sen gücenmişsin bana,
Söyle sultanım ne ettim ben sana,
İnfialin saklama ey bî-vefa,
Söyle sultanım ne ettim ben sana.
Hasretinle dil yanıp her rûz u şeb,
Akıbet berbadıma oldun sebep,
Sevdiğim midir seni cürmüm aceb,
Söyle sultanım ne ettim ben sana.
Ey mürüvvet madeni kân-i kerem,
Geç geçenden gün bu gündür âh bu dem,
Bildim amma cürmümü ey gonca fem,
Geç geçenden gün bu gündür âh bu dem.
Al destine câm-ı müdâm, Def et hicâbı subh-u şam,
Ey kâmet-i nâzik hiram, Etsen sana arz-ı merâm.
Maksûd olurdu hep tamam,
Doldur getir ey sâkî-i gül-cehre piyale,
Sagar yetişir bu gecelik def-i melâle,
Aks eyleye tâ bâde o ruhsâre-i âle.
Bu vechile ver zevk u safa bezm-i visale,
Cekdiğim bilmem nedendir derd-i gerdundan benim,
Ağla çeşmim ağla ki baht-ı şebabım karadır,
Sahil-i deryay-ı aşkda kaldı yurdum meskenim.*

Ağla çeşmim ağla ki baht-ı şebabım karadır (Ergün, 1967:544; Kara, 16).

Güfte: Yahya Nazım Efendi

*Gayrıdan bulmaz teselli sevdiğim, Sendedir divane gönlüm
sendedir,*

*Aşıka eyler teselli sevdiğim, Sendedir divane gönlüm
sendedir.*

Hıdırağazâde Said Bey'in gazeline yaptığı tahmis, şiirdeki gücüne işaret etmektedir.

*Aşık oldum olalı doğrusu ey mâh sana
Bir tarik ile gönül olmadı hemrâh sana
Nice takrir edelim derd-i dilim âh sana
Etmedi gitti eser nâle-i cangâh sana
Merhamet vermedi mi Hazret-i Allah sana
Eyledin gönlümü âvize-i mehdi ülfet
Garaz eğlenmek imiş sonradan ettim dikkat
Böyle tıflâne edâya kim eder emniyet
Nâlem etmiş seni hâbide-i hâb-ı nahvet
Galiba ninni gelir ah-ı sehergâh sana
Nâle-i aşk-ı çiğersüzümü sandın kuru lâf
Sana takrir-i gumûmu dil olub cümle hilaf
Hâlîme eylemedin atf-ı nigâh-ı insaf
Akıbet ömrümü hüsnün gibi kıldın itlâf
Kaldı sermaye heman âh bana vâh sana
Nedir ey cerh, sitem dideye kahrın öyle
Ettiğin lutfu bana sende bilirsin söyle
Ah u feryadımı sen sanma tehice böyle
Beni şad eylemedin bir kere insaf eyle
Acaba neyledim ey tali-i bed-hâh sana
Her ne rutbe görünürse sana suretle baîd
İzzetâ kesme sakın şahed-i maniden ümid
Zahir oldukça gönülde hele sırr-ı tevhid
Tükenir bîhaberâne reviş elbette Saîd*

Zannıma rehber olur bu dil-i agâh sana (Aksüt, 1983:210-214; Kara, 17).

Mûsikîde En Meşhur Talebeleri

1. Medenî Aziz Efendi (ö.1311/1895)
2. Zekâî Dede (ö.1315/1899)
3. Behlül Efendi (ö.1311/1895)
4. Yeniköylü Hasan Efendi (ö.1325/1907).

Mustafa İzzet Efendi'nin Ney'leri ve Kendi Eliyle Üzerine Talik Hat bir Beyit Yazdığı Ney'i

Kadıasker El-Hac es-Seyyid Mustafa İzzet Efendi'nin hem uzun yıllar Kadıaskerlik vazifesi icra etmiş birisi olarak üst seviye devlet ricalinden olması, hem şair, bestekâr, hanende ve neyzen olması itibariyle çok iyi bir musikîşinas, hem de yeni ekol ortaya koyacak kadar usta bir hattat olması hasebiyle çok uzun yıllardır hakkında düzinelerde kitap ve makale yayınlanmış olması sonucunu da beraberinde getirmiştir. Bu yayınların pek çoğunda onun “kurutulmuş kamışı hem kalem hem de ney olarak en güzel şekilde kullanan yegâne kişi” olarak kabul edildiğinden yukarıda bahsedilmiştir. Bu her iki sanatta üstün yetenekli olması, onu ney olarak kullandığı kamışın üzerine kalem olarak da en güzel şekilde kullandığı bir kamış ile iki satırlık veciz bir söz yazmaya sevk etmişti.

Koleksiyoncularda Mustafa İzzet Efendi'ye ait birkaç ney mevcut olduğu, bunlardan bir şah neyin Ethem Ruhi Üngör Bey'de bulunduğu (Resim 14), üzerinde tâ'lik hattı ile iki satır halinde “*Dürbin-i nâyı destine al seyret ne imiş, Niye halketti deme Hazret-i Mevla nây'ı*” beyiti bulunan altı delikli diğer bir neyin ise Üstad Niyazi Sayın'da (Resim 10-13) olduğu bilinmektedir.⁷ Şimdiye kadar Mustafa İzzet Efendi hakkında yapılmış yayın ve konuşmalarda sıkça bahsedilmiş olmasına rağmen bu ney veya fotoğrafları çeşitleri zorluklardan dolayı çok az insan tarafından görülmüştür. Bu nedenle olsa gerek Mustafa İzzet Efendi hakkında yapılan bazı yayınlarda

⁷ Bu araştırmamızda tâ'lik yazılı Ney'in fotoğraflarını çekmek için yaptığımız müracaatlar Niyazi Sayın üstadın yakınları tarafından akademisyen Ali Tan Hoca'ya yönlendirilmiştir. Ali Tan Hoca da bahismevzu neyin fotoğraflarına kendisinin İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enst., İslam Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı'nda 2011 yılında tamamladığı *Ney Açkısının Tarihi ve Teknik Gelişimi*, isimli Doktora Tezi'nde yer verdiğini, ayrıca bu ney'in fotoğraflarının Mustafa Çıpan ile birlikte hazırladıkları ve Konya Valiliği tarafından 2012 yılında *Ney Kitabı* isimle yayınlanan kitapta da bulunduğunu, kaynak göstererek bu fotoğrafları araştırmamızda kullanabileceğimizi yazılı olarak teyit etmiştir. Zikredilen neyin fotoğrafları bu neyden bahsedilip farklı ney resimleri konulmasının önüne geçmek ve daha fazla meraklısı tarafından görülmesini mümkün kılmak amacıyla bu makalede tekrar sunulmuştur.

üzerinde yazı bulunan neyden bahsedilirken bahismevzu ney yerine başka neylerin fotoğrafları kullanılmaktadır.⁸

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Sonuç olarak, araştırma aşamalarında ele alınan olaylar Mustafa İzzet Efendi'nin 19-20 yıl civarı II.Mahmud'un saray fasıllarında şair, bestekâr, hanende, neyzen olarak devam etmiş olan Mustafa İzzet Efendi'nin (kendisi de aynı zamanda şair, bestekâr, musikîşinas ve hattat olan) II.Mahmud'un huzurunda musikîşinaslığını ön plana çıkartmış olduğu görüşümüzün haklı olduğunu ortaya koymuştur. Çünkü Mustafa İzzet Efendi'nin mûsikî, söz yazarlığı, bestekarlık, hanendelik ve neyzenlik gibi bir kaç farklı alanında kendisinin üstün kabiliyetlerini ortaya koyup kabul ettirebileceği yönleri zaman itibariyle hattatlığından daha ileri durumda idi. Ayrıca o yıllarda Mustafa İzzet Efendi'nin kendisini bir hattat olarak ileri sürmesi (kendisine de hat hocalığı yapmış bulunan) Mahmud Celaledin, Mustafa Rakım, Yesarizade Mustafa İzzet gibi hem yaşca büyük hem de zamanın en büyük üstad-hocaları durumundaki şahsiyetlerin yanında dönemin kültürü açısından abes bir davranış olurdu. Her ne kadar Mahmud Celaledin'in Ahmed Karahisarî ekolünü kendine has bir üslupla devam ettiriyor olması ve II.Mahmud'un da onun talebesi olarak aynı üslubu devam ettiriyor olması, ayrıca Mustaf Rakım'ında yazıda ve tuğra'da zirveye ulaşmış olması Mustafa İzzet Efendi'ye kendisini hattat olarak gösterebileceği bir alan bırakmadığına işaret etmektedir. Bu sebeplerdendir ki o, mûsikîde en büyük ve önemli eserlerini 1839 öncesinde vermiştir. Ayrıca o dönemde mûsikî alanında geriye miras bıraktığı ve vefatından bu yana geçmiş olan bir buçuk asır gibi uzun bir zamana rağmen halen büyük beğeni ile dinlenen ve icra edilen düzinelerce güfte ve "sordum sarı çiçeğe.." örneğindeki gibi halka mal olmuş eserleri ile hala hatırlanmakta ve (halk tabiriyle) çalınıp söylenmektedir. Yine onun II.Mahmud'un yaptığı ıslahatların bir kısmını onaylamıyor olması ve bireysel olarak padişaha tavır koyacak cesareti göstermesi de dikkat çeken fakat onun hayatı hakkında yapılmış yayınlarda pek gündeme getirilmeyen bir konu olarak görünmektedir. Bu makalede bu konuya da değinilerek bundan sonra

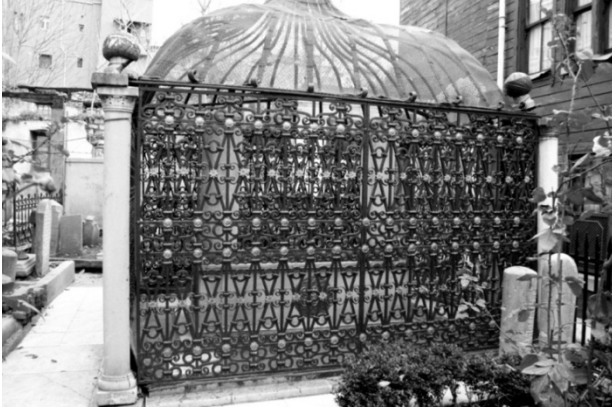
⁸ Bk: Murat Özer, *Ayasofya'nın Nişanesi, Kadıasker Mustafa İzzet Efendi*, Kuveyt Türk Katılım Bankası Kültür Yayınları Dizisi: 8, İstanbul, 2020, s.262.

yapılacak yayınlarda bu konunun detaylarının ele alınmasına ışık tutulmuştur.

Bütün bunlar makalenin başında ileri sürdüğümüz Mustafa İzzet Efendi'nin II.Mahmud döneminde kendisini diğer bir çok musikîşinasdan farklı kılan hanendelik ve neyzenlik yetenekleri sayesinde padişah dahil zamanın üstadları kabul edilen musikîşinasların da beğeni ve takdirini kazanıyor olması onu, hattatlığını geri planda tutup musikîşinaslığını ön plana çıkartmakta haklı yapmaktadır. Onun musikîşinaslığını geri plana, daha çok özel sohbet ortamlarına çekerek hattatlığını ön plana çıkartması ise 1829'da Mahmud Celaleddin'in vefatı, 1830'da Mustafa Rakım'ın vefatından sonra, özellikle 1839'da II.Mahmud'un vefatı akabinde öğrencisi şehzade Abdulmacid'in tahta çıkmasıyla birlikte kaderin cilvesi ve kendisinin doğru zamanda harekete geçip ondan fasıllardan uzakta, saray dışında, yani hat sanatı ile meşgul olabileceği bir göreve tayinini istemesi açısından da oldukça mantıklı ve doğru zamanda, doğru bir davranış olduğunu kanıtlamıştır. Çünkü bu tarihten sonra Sultan Abdulmecid ve Sultan Abdulaziz'in İstanbul, Bursa, Edirne, Kudüs vb. payitaht'ın önemli şehirlerinde inşa ettirdikleri hemen tüm mimari yapılardaki hat eserlerinde onun ve ekip olarak çalıştığı talebelerinin imzalarının mevcut olması bu doğru davranışının kanıtı olarak altında simi ve 180 yılı aşkın bir imza tarihi ile bize konuşmaya devam etmektedir. Aksi halde ne 1820-1839 arasında mûsikî alanında geriye bıraktığı eserleri, ne de 1840-1876 yılları arsında hat sanatında geriye bıraktığı adeta raks ettirircesine istif ettiği (Resim 3-7) hat eserleri ortaya konulmamış olacaktı. Bundan sonra Mustafa İzzet Efendi'nin hayatı hakkında yapılacak yayınlardan bu konularında gündeme getirilerek detaylı araştırmaların yapılması dileğiyle.

FOTOĞRAFLAR

Resim 1. Kadiriye'nin Rûmiye Kolunun Kurucu Piri Es-Seyyid İsmail-I Rûmî' Hz'nin (Ö.1041/1631) İst. Tophane Kadiri Tekkesi Haziresindeki Etrafı Sütun ve Demir Şebeke İle Çevrili Mezarı. (Resim 1-2: F.Aykaç)

Resim 2. Mustafa İzzet Efendi'nin Tophane Kadiri Tekkesi Haziresindeki Büyük Dedesinin Yakındaki Mezarı

Seyyid, Hacı, Kadıasker Mustafa İzzet Efendi'nin Harflere Raks ettirircesine Tasarlayıp Yazdığı Hat İstiflerinden Birkaç Örnek

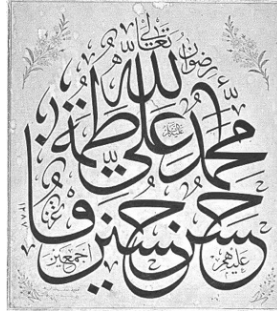
Resim 3. Mustafa İzzet Efendi'nin (Adeta Harfleri Muhteşem Bir Uyum İçinde Raksettirircesine Hareketli Şekilde Yazdığı) “ve Huve Alâ Külli Şey'in Kadîr” İstifi

Resim 4. “Bendehu Âli Âbâ Es-Seyyid Mustafa” Şeklinde İmzaladığı Harflere Adeta Raksettiren Bir Sülüs İstifi

Resim 5. Mustafa İzzet Efendi'nin Allah İsmi Celali İle Beşli Ehli Beyt Mensuplarının (Allah, Muhammed, Ali, Fatıma, Hasan, Hüseyin, R.A.E) İsimlerini Yazdığı Muhteşem Sülüs İstifi

Resim 6. Mustafa İzzet Efendi'nin Allah, Muhammed ve Hulefa-I Raşidin Isimlerini Gösteren Hareketli Bir Hattı

Resim 7. Mustafa İzzet Efendi'nin Bir Başka Hareketli İstifi

**Kadıasker Mustafa İzzet Efendi'nin Günümüze Ulaşan
Mûsikî Eserlerinin Listesi**

**Resim 8. Kadıasker Mustafa İzzet Efendi'nin Bilinen Bestelerinin
Detaylarını Gösteren Tablo (Anonim)**

Araban-Buselik	Şarkı	Ey şehsuvar-ı meydan-ı işve	Türk Aksağı
Bayati	Durak	Ben dost havasına düştüm gayrı hava neme	Durak Evferi
Bestenigar	Şarkı	Edip sen hatırım abad	Aksak
Bestenigar	Şarkı	Ey serv-ı nazım refar-ı bala	Türk Aksağı
Bestenigar	Şarkı	Gayrıdan bulmaz teselli sevdiğim	Ağır Aksak
Evc	Şarkı	Bir sebeple sen gücemişsin bana	Ağır Aksak
Evc	Şarkı	Yüz sürüp payine ey şuh-ı cihan	Aksak
Ferahnak	Şarkı	Ey mürüvvet madeni kan-ı kerem	Devr-i Hindi
Hicaz	Şarkı	Harab oldu dil-ı naşad elinden	Aksak
Hicazkar	Yürük Semai	Aram edemez gönlüm gönlüm edemez aram	Yürük Semai
Hümayun	Şarkı	Ey dil-rubay-ı dil-şikar	Ağır Düyek
Hümayun	İlahi	Rumda Acemde aşık olduğum	Evsat
Hüzzam	Şarkı	Çıksan yalnız meh gibi bir kerre Boğaz'a	
Hüzzam	Durak	Ey Habib-ı Kibriya vey matla-ı nur-ı Huda	Durak Evferi
Hüzzam	Ağır Semai	Kaddin görüp adem nice damanına düşmez	Aksak Semai
Karcığar	Şarkı	Arz etmediğim meğer yare mi kaldı	Ağır Aksak Semai
Mâye	Şarkı	Sünbüle karşı açıp perçemin ihsan eyle	Ağır Aksak
Mâye	Şarkı	Şeb midir bu ya sevad-ı ah-ı pinhanım mıdır	Ağır Aksak
Nevâ	Durak	Varımı ben dosta verdim hanmanım kalmadı	Durak Evferi
Saba	Şarkı	Eylemişsin dün gece ağyar ile hayli safa	Ağır Aksak
Saba	Şarkı	Gül-zar-ı letafetsin sen	Aksak
Segah	Şarkı	Çektiğim bilmem nedendir dehr-ı gerdundan	Ağır Aksak
Segah	Şarkı	Doldur getir ey saki gül-çehre piyale	Ağır Aksak Semai
Suz-i Dil	Şarkı	Derd-ı aşkınla felek bulsun nizam	Ağır Aksak
Şevk-Efza	Şarkı	Al destine cami müdam	Ağır Aksak
Tarz-i Cedid	Peşrev	Tarz-ı Cedid Peşrev	Hafif

Kadıasker Mustafa İzzet Efendi'nin Kendisinin
Besteleyip Notalarını Yazdığı Mûsikî Eserlerinden Bazı
Örnekler

Resim 9. Kadıasker Mustafa İzzet Efendi'nin Kendi El Yazısı
Olduğu Nakledilen “Arabân Bûserik Şarkı (Ey Şehsüvâr-I Meydân-
I İşve” isimli Bestenin Nota Sayfası (Anonim)

Handwritten musical score for the song "Arabân Bûserik Şarkı (Ey Şehsüvâr-I Meydân-I İşve)". The score is written on five staves, each containing musical notation and lyrics in Ottoman Turkish script. The lyrics are: "ای شهسوار سید عشوه / نیا / عربابه بوسلک شرق / فافه کره مطهر فناقت / Ey Şehsüvar-ı -". The score includes various musical symbols, including a treble clef, a 5/8 time signature, and various notes and rests. There are also handwritten annotations and a signature "نقاز" (Nqaz) on the left side of the score.

Kadıasker Mustafa İzzet Efendi'nin Üzerinde Tâlik Yazı Bulunan Neyi

Resim 10. Üstad Niyazî Sayın'ın Uhdesinde Bulunan Kadıasker El-Hac Mustafa İzzet Efendi'ye Ait İkinci Boğumunda Tâlik Bir Mısra Bulunan Neyin Görünüşü (Resim 10-11: Ali Tan)

Resim 11. Kadıasker Mustafa İzzet Efendi'nin Neyinin Üzerinde Kendisini Tâlik Stilde Yazdığı Tahmin Edilen Dürbin-I Nâyı Destine Al Seyret Ne İmiş, Niye Halketti Deme Hazret-I Mevla Nây'ı" Yazısının Görünüşü.⁹

Resim 12. Üstad Niyazi Sayın, Uhdesinde Bulunan Kadıasker Mustafa İzzet Efendi'nin Neyini Üflerken¹⁰

⁹ Ali Tan, *Ney Açısının Tarihi ve Teknik Gelişimi*, (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enst., İslam Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı, İstanbul: 2011), 138-139.

¹⁰ <https://onedio.com/haber/isvec-in-de-yillarca-devlet-torenlerinde-kullandigi-ilk-resmi-marsimiz-mahmudiye-nin-bestecisi-donizetti-pasa-863965> (Erişim Tarihi: 05.10.2019).

Resim 13. Niyazi Sayın'da Bulunan Kadıasker Mustafa İzzet Efendi'nin Ney'.¹¹

Resim 14. Müsîkî Aletleri Koleksiyoncusu Ethem Ruhi Üngör, Aralarında Mustafa İzzet Efendi'ye Ait Bir Şah Ney'in De Bulunduğu Uhdesindeki Ney Koleksiyonundan Bir Grubun Önünde¹² (12-17: Anonim)

¹¹ https://www.neyzen.com/ozgecmisler/03_neyzenler/niyazi_sayin_ney_zen.pdf (Erişim Tarihi: 05.10.2019).

¹² <https://www.haberler.com/101-turk-buyugu-arasinda-yer-alan-etem-ruhi-ungor-haberi/> (Erişim Tarihi: 05.10.2019).

Resim 15. Paşa Rutbeli Musikai Humayun Hocası Giuseppe Donizetti Göğsünde “Mahmudiye Marşı” Nişanı İle

Resim 16. Giuseppe Donizetti'nin Dah Genç Iken Karakelmle Yapılmış “Napolyon Yakalı ve Omuzlu” Bir Resmi

Resim 17. Paşa Rutbeli Musikai Humayun Hocası İtalyan Asıllı (Mecidiye Marşını Besteleyen) Callisto Guatelli

KAYNAKÇA

- Aksüt, S. K. (1967), *Türk Müsîkîsinin 500 Yıllık Türk Müsîkîsi Antolojisi*, İstanbul: Türkiye Yayınevi.
- Aksüt, S. K. (1993), *Türk Müsîkîsinin 100 Bestekârı*, İstanbul: Türkiye Yayınevi.
- Ayvazoğlu, B. (2002)., *Neyin Sırrı Hâlâ Hasret: Bir Meşk Silsilesi: Aziz Dede, Emeîn Dede, Halil Dikmen, Niyazi Sayın*, İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.
- Çaha, M. (2015), *II. Mahmut'un Keşfettiği Yetenek Mustafa İzzet Efendi*, İstanbul: İsmek, 19, 34-42.
- Derman, U. (2002), *Sakıp Sabancı Hat Koleksiyonundan Seçmeler*, İstanbul: Sabancı Üniv., Sakıp Sabancı Müzesi Yay.
- Derman, U. (2006), *Mustafa İzzet, Kazasker*, Diyanet İslâm Ansiklopedisi, İstanbul: İsam.
- İnal, İ. MK. (1958), *Son Asrın Türk Müsîkîşinasları*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- İnal, İ. MK. (1955), *Son Hattatlar*, Ankara: Marif Vekaleti Yayınları, 1.Baskı,
- İnal, İ. MK. (1988), *Son Asır Türk Şairleri* (4 cilt), İstanbul: Dergâh Yayınları, III.Baskı.
- Kara, M. (2007), *Vefatinin 130. Yılında Kazasker Mustafa İzzet Efendi*, Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi, İstanbul: 8 (18), 9-17.
- Küçük, C. (1987). *Abdülmecid*, Diyanet İslâm Ansiklopedisi, İstanbul: İsam.
- Mert, T. (2022)., *II. Mahmud'un Sanat Çevresi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özcan, N. (2006), *Mustafa İzzet, Kazasker*, Diyanet İslâm Ansiklopedisi, İstanbul: İsam.
- Öztuna, Y. (1969), *Türk Bestecileri Ansiklopedisi*, Hayat Neşriyat, İstanbul.
- Şeref, A. (1339/1921), *Tarih Muhasebeleri*, (İstanbul: 1339/1921), 316, <http://www.ktsv.com.tr/sanatkarlar/105-kazasker-mustafa-izzet-efendi>. (Erişim Tarihi: 20/02/2019).

- Tan, A. (2011), *Ney Açkısının Tarihi ve Teknik Gelişimi*, (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tan, A. Çıpan, M. (2012), *Ney Kitabı*, Konya Valiliği,
- Toprak, N. (2004), *Hattat, Kazasker Mustafa İzzet Efendi'nin Hayatı ve Eserleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Üngör, E.R. (1981), *Türk Müsikîsi Güfteler Antolojisi*, İstanbul: Eren Yayınları.
- Ünver, A. S. (1953), *Hattat Mustafa İzzet ve Eserleri*, İstanbul: Kemal Matbaası, 1953.